

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА:
ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ З ПОЯСНЮВАЛЬНОЮ ЗАПИСКОЮ
на здобуття освітнього ступеня Магістр

на тему: **СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ ТВОРУ М.СТАРИЦЬКОГО «ЗА ДВОМА
ЗАЙЦЯМИ» В ОДНОЙМЕННІЙ ХОРЕОГРАФІЧНІЙ ПОСТАНОВЦІ**

Виконала: студентка ІІ курсу
групи МХР - 31-21з
Спеціальність 024 Хореографія
Желіховська Д. В.

Керівник: доцент, Камін В. О.
Рецензент: кандидат
педагогічних наук, Чурпіта Т.М.

Допустити до захисту
протокол засідання
кафедри від «___» _____ 20___ р. № _____

Завідувач кафедри
_____ професор Вантух М.М.

м. Київ
2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. БАЗОВЕ ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
1.1 Біографія та творчий шлях М.Старицького. Створення та екранізація комедії «За двома зайцями».....	6
1.2 Балет Юрія Шевченка «За двома зайцями» музичні та літературні перетини.....	16
1.3 Фольклорно - літературні засоби в драмі Михайла Старицького та Івана Нечуя-Левицького. Жанрові та стильові особливості п'єси.....	18
1.4 Інтертекстуальні та міжмедіальні контексти в балеті Юрія Шевченка «За двома зайцями».....	26
ВИСНОВКИ до 1 розділу	31
РОЗДІЛ II. ХУДОЖНЬО – АНАЛІТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ЗАДУМУ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПОСТАНОВКИ «ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ»	33
2.1. Обґрунтування вибору теми. Лібрето.....	33
2.2. Ідейно – тематичний аналіз.....	36
2.3. Шляхи та методи реалізації творчого задуму хореографічної постановки. Сценарно – композиційний план.....	38
2.4. Музичний оформлення.....	40
2.5. Історія костюму ХХ століття. Костюми виконавців.....	40
ВИСНОВКИ до 2 розділу	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

П'єса «За двома зайцями» являється досить життєвою і в наш час є дуже багато схожих ситуацій в, які потрапляє багато людей. Ця п'єса пов'язана з людською підступністю, бажанням збагатитись за чужий рахунок, використовувати чужу довірливість в своїх вигідних цілях.

П'єса Михайла Старицького «За двома зайцями» спрямована на те, щоб молоде покоління не цуралося рідної мови та наших традицій, а навпаки всіляко підтримували нашу культуру та розвивали її.

Головний герой хитрий Головохвостий аби врятувати своє матеріальне становище вирішує залицятись одразу до двох дівчат і в нього вдається «закрутити» роман з ними двома, і це може закінчитись весіллям. Але хитрий план цирульника викривають. Слова «зайці» за якими погнався Головохвостий є не тільки дівчата – одна з них вродлива, а друга багата, але і дві культури – в одній це традиційно народна, а друга шляхетницька, яка цурається усього народного.

Автор у п'єсі використовує широке коло проблематики – моралі, стосунків дітей та батьків, соціальної нерівності, кохання, ставлення до традицій. Також у п'єсі наглядно можна побачити, що герої можуть посміятись над собою, можуть бути вищими за життєві обставини, зберігати свою гідність, як Галя. Сподіваюсь, що наше «міщанське» минуле залишилось у минулому. А люди такі, як Головохвостий та Проня будуть завжди існувати, але хочеться щоб, їх було набагато менше, і їм завжди будуть протистояти такі люди як Галя та Секлита.

Актуальність дослідження. П'єса М. Старицького «За двома зайцями» є однією з найпопулярніших і найкращих українських творів, яка є актуальною і в наш час. Актуальність цієї теми полягає в тому, що люди повинні жити своїм життям, а не показувати себе тим ким не являються насправді. І в наш час є люди які хочуть показати себе вище чим вони є насправді. Вихваляються своїми видуманими заслугами, забуваючи наші

традиції, рідну мову і чого би це їм не коштувало потрапити до «вищого» світ.

Мета дослідження. Здійснити аналіз п'єси «За двома зайцями» на основі порівняння балету, кінострічки, літератури.

Завдання дослідження:

- проаналізувати життя та творчий шлях відомого драматурга Михайла Старицького;
- порівняти літературні та музичні джерела в балеті Юрія Шевченка «За двома зайцями»;
- визначити роль фольклору та літературних засобів в переробці п'єси «За двома зайцями»;
- проаналізувати жанрові та стильові особливості п'єси.
- роль інтертекстуальних та міжмедіальних контекстів в балеті Юрія Шевченка «За двома зайцями».

Об'єкт дослідження. Життя міщан різних верств населення Києва 2-ої половини XIX століття в п'єсі «За двома зайцями».

Предмет дослідження. Оригінальні та перекладні поезії Михайла Старицького, відображення фольклорних традицій, тексти різножанрової драматургії, інсценізації та переробки.

Методи дослідження:

- Аналітичний метод (знайомство з літературою різних та нетипових жанрів за для розуміння шляху побудови змісту нашого дослідження);
- Біографічний (допоміг розкрити життєво-творчі джерела митця);
- Культурно - історичний та порівняльно - історичний методи (допомогли розкриттю фольклору як загальнокультурного феномена та для дослідження типів та форм діалогу літератури з фольклором, його традицій і новацій).

Наукова новизна дослідження. Полягає у визначенні специфіки авторської музики Юрія Шевченка в балеті «За двома зайцями», та дослідження фольклору, поезії та драматургії Михайла Старицького.

Практична значення роботи. Полягає у тому, що даний об'єм інформації дозволяє дізнатись більше про творчість драматурга та його творчий шлях, та послужити додатковим матеріалом для написання дипломних робіт та проведення лекцій, також може допомогти для майбутньої постановки в хореографічних установах або аматорських колективах.

Інформаційна база дослідження. Матеріалом для дослідження стала оригінальна та перекладна поезія, тексти різножанровою драматургії Михайла Старицького, також інсценізації та переробки. Додатковим матеріалом є біографія автора, фольклорні збірники різних часів та праці: М.Лисенко [6], М. Кропивницький [6], І. Карпенко Карий [6], М. Заньковецька [7], П. Саксаганський [7], М. Сумцов [8], І. Франко [8], Т. Шевченко [8], В. Шекспір [8], Ф. Шиллер [8], а також О. Стороженко [8], В. Бойко [19], О. Вертій [19], І. Денисюк [19], М. Дмитренко [19], С. Зубков [19], Р. Кирчів [7], В. Коломієць [19], Н. Левчик [19], В. Погребенник [20], В. Поліщук [19], О. Цибаньова [22].

Апробація результатів дослідження – здійснювалося шляхом оприлюднення його основних положень у доповіді і повідомленні на VII Міжнародній конференції «Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі», яка відбулася (3 червня 2022 р. м Київ).

Публікації: основні положення та висновки дослідження відображенні і викладенні у 1 розділі.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи – відповідає поставленій меті та завданням дослідження, що, відповідно, обумовлюється темою роботи. Дослідження складається зі вступу, двох основних розділів, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 50 сторінок із них основний текст складає 47 сторінок.

РОЗДІЛ І. БАЗОВЕ ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Біографія та творчий шлях М.Старицького.

Створення та екранізація комедії «За двома зайцями»

Творчість Михайла Старицького – це великий крок вперед у розвитку української мови, та поширені української літератури.

Діяльність Михайла Старицького була дуже цікавою він виступав, як поет, драматург, прозаїк, перекладач, та організатор. Коли він працював зі своїми однодумцями М. Лисенком, М. Кропивницьким, І. Карпенком-Карим, М. Заньковецькою, П. Саксаганським, М. Старицький віддав усі свої сили для піднесення української культури. Своїми найкращими творами він зробив значний внесок в історію української літератури.

Народився Михайло Петрович Старицький 14 грудня 1840 року в селі Кліщинцях на Полтавщині, в незаможній поміщицькій родині. Батько його, Петро Іванович, помер, коли хлопцю було лише 5 років. Мати письменника, Настасія Захарівна, походила з родини Лисенків, яка не цуралася простого народу, з повагою ставилась до селян, любила українську мову, традиції та звичаї.

В 1851 році М. Старицький вступив до Полтавської гімназії. Невдовзі в дванадцять років померла матір і з того часу його виховували в сім'ї дядька по матері В. Лисенка. Від тоді і на все життя подружився М. Старицький із М. Лисенком. Їхня дружба стала основою спільної праці в галузі українського театру та музики.

Під час навчання в гімназії М. Старицький читає дуже багато світової літератури. Більше дізнається про українську літературу. В цей час він робить перші спроби в літературі. Це були веселі вірші на тему його життя в гімназії. Після закінчення гімназії М. Старицький вступає до Харківського університету, потім переходить до Київського університету, спочатку він навчався на фізико-математичному факультеті, а потім на юридичному. З

певних обставин М. Старицький не зміг закінчити університет. Він починає активну літературну і театральну діяльність.

У Києві він бере активну участь у роботі Південно-Західного товариств і разом з М. Лисенком організовує Товариство українських сценічних акторів, яке підготувало на сцені чимало українських п'єс, опер та оперет. Також М. Старицький багато працював та організував чи не мало аматорських, театральних вистав та концертів у Києві.

В 1883 році він очолив українську професійну трупку з режисером М. Кропивницьким, туди входили такі талановиті актори: М. Садовий, М. Заньковецька, П. Саксаганський, В. Грицай, та багато інших. Це був початок розвитку українського народного театру. Михайло Старицький віддавав йому всю свою енергію, знання, уміння, організаторські здібності, а також кошти, які він мав, продавши маєток на Поділлі. Все це надало театральній справі більш швидкого розвитку.

Очоливши трупку, Михайло Старицький почав працювати та зміцнювати її організаційно, створив новий хор і оркестр, придбав нові декорації, костюми та реквізит, покращив умови життя всіх працівників, також розширив репертуару. Під керівництвом Михайла Старицького трупа виростає, і здобула славу. Усі вистави проходили на високому художньому рівні. Трупа Михайла Старицького дуже багато гастролювала і всюди її супроводжував успіх. Щоденна праця та постійні гастролі дуже сильно відобразилось на здоров'ї Михайла Старицького. Він починає хворіти і в 1893 році залишає трупку.

Останні роки свого життя Михайло Старицький присвятив літературній творчості, віддавши їй всю свою енергію і весь свій талант. Не зважаючи на те, що стан здоров'я, Михайла Старицького погіршувався він продовжував свою громадсько-культурну діяльність. Він виступив одним з організаторів Всеукраїнського театального товариства.

В останні роки життя письменника звинувачують ніби то в неоригінальності його драматичних творів. На його захист виступили такі вчені

як: М. Сумцов, І. Франко, які проаналізували життєвий і творчий шлях письменника, показав його велику роль у розвитку української літератури та театру [25; 26].

Як драматург М. Старицький зростав на прогресивних традиціях української та зарубіжної літератури. В цьому йому дуже допомагала драматична спадщина І. Котляревського, Т. Шевченка, В. Шекспіра і Ф. Шіллера.

«Драматургічну творчість Михайло Старицький почав з лібрето «Гаркуша» в 1864 році за однойменною п'єсою О. Стороженка, а закінчив незавершеною оригінальною історичною драмою «Владислав ІУ» в 1904 році. Найбільше п'єс драматург написав у той час, коли був тісно пов'язаний з українським театром. Драматургічна спадщина Михайла Старицького досить велика. Відомо двадцять п'ять п'єс і один переклад «Гамлет» В. Шекспіра, одинадцять інсценізацій та переробок мало сценічних творів різних авторів і тринадцять оригінальних п'єс.» [18, 2].

Помер Михайло Старицький 27 квітня 1904 року в Києві. Поховали його на Байковому кладовищі.

Михайло Старицький, один із засновників українського професійного театру. Його ім'я стоїть поруч з такими відомими людьми як: Іван Карпенко-Карий, Марко Кропивницький, Марія Заньковецька, Панас Саксаганський, Миколи Садовський. Зараз їх називають корифеями українського театру. Але за життя відомого драматурга звинувачували у плагіаті.

Коли Михайло Старицький розпочав свою театральну діяльність, українська драматургія, вже мала 132 п'єси як писав історик Микола Костомаров. [1]. Але дуже мала кількість творів вважалась справжніми творами мистецтва. Саме ці твори: «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник», «Сватання на Гончарівці», «Назар Сто доля», «Запорожець за Дунаєм» складають основу золотого фонду української драматургії. Решта ж п'єс через свою сценічну недосконалість не витримували жодної критики і не мали ніякого майбутнього. [1].

Головною проблемою, Михайла Старицького була відсутність високохудожнього репертуару. Він розумів, що доля українського театру, та його популярність залежать від того, що ставить цей театр. Тому Старицький вирішує працювати над переробкою мало сценічних п'єс різних авторів та інсценізацією прозових творів українських письменників.

Михайло Старицький отримав згоду на переробку п'єси «За двома зайцями» початкова назва «Панська губа, та зубів нема». У 1881 році Михайло Старицький разом з Оленою Пчілкою, Миколою Лисенком та іншими діячами українського театру організували в Києві літературно-драматичний гурток, метою гуртка було розвиток та поширення застарілого українського репертуару. Члени гуртка запропонували Михайлу Старицькому переробити для театру цікаву за задумом комедію Івана Нечуя-Левицького «На Кожум'яках». [1]. І Михайло Старицький вирішив звернутися до автора п'єси та повідомити, що драматичний комітет доручив йому переробити «На Кожум'яках».

Навесні через два роки роботу було закінчено і залишилося тільки домовитися з автором оригінального твору. І Михайло Старицький вирішує звернутись до Івана Нечуя-Левицького з листом, в якому написав:

«Драматичний комітет мені допоручив переглядіть Ваші «Кожум'яки» і виробить план, як би їх пририхтувать до сцени. Я зробив це і читав свій план, і його дуже хвалили; отож тепер засилаю його до Вас на санкцію... І дію треба зробити зовсім наново, а также здебільша й IV. II дія вирихтується із різних шматочків I Вашої і VI із нових додатків; III зостанеться без переміни» [19,1].

Автор дав свою згоду, і Михайло Старицький приступив до переробки. Перша публікація переробленої п'єси «За двома зайцями» була вже під двома прізвищами. Перероблена п'єса була дозволена цензурним комітетом до постанови театральною трупю Михайла Старицького. Після її прем'єри 4 листопада 1883 року у Києві комедія мала великий успіх і вже не сходила з репертуару українського театру. Але на тодішніх афішах писали іншу назву,

яка відповідала народному прислів'ю: «Панська губа, та зубів нема». І лише в дужках додавали: «За двома зайцями».

Роль цирюльника Голохвостого зіграв Панас Саксаганський, Проні – Марія Садовська, Сірка – Іван Карпенко-Карий.

У 1887 році Іван Нечуй-Левицький самостійно переробив первісну редакцію твору, але ця версія не набула популярності. Для всіх класичною лишилася саме переробка Михайла Старицького. Результат переробки Михайлом Старицьким комедії Івана Нечуя-Левицького «На Кожум'яках», п'єси «За двома зайцями», виражена динамізмом, влучності й сценічної виразності. Це дозволило залучити до твору значно ширшу читацьку і глядацьку аудиторію, зробивши п'єсу актуальною і цікавою багатьом наступним поколінням.

У п'єсі порушується проблема соціальної нерівності, висміюється життя українських русифікованих міщан Києва. Проня та Голохвостий, які цураються усього народного, та зовсім протилежні позитивні герої - Галя та Степан. Вони є національним ідеалом людини в драмі «За двома зайцями...».

Усі ці творчо перероблені і художньо удосконалені п'єси вимагали багато праці й сил. Доводилося правильно за законами драматургії створювати конфлікти, робити стрункішою і динамічнішою – композицію, відпрацьовувати репліки персонажів, робити напруженішими діалоги. Це була важка робота з написання нових творів. Для переробок та інсценізацій Михайло Старицький вибирав твори, які були співзвучними часові, вражали яскравістю образів і відповідали його естетичним уподобанням.

Була ще й інша причина, чому письменник створював переробки. Розпочинаючи з 1863 року, після появи Валуєвського циркуляра, офіційно були заборонені переклади п'єс українською мовою, переробки ж формально не підлягали забороні і були зручним засобом наближення творів російської, польської та інших літератур до широких кіл української спільноти. Саме через переробку сюжетів мало сценічних п'єс письменника звинуватили у плагіаті. А приводом для позову до суду стала стаття Ізмаїла

Александровського «Драматурги-хижаки», яка з'явилася у петербурзькій газеті «Мировые Отголоски» [3].

Розгляд справи затягнувся аж на чотири роки. І тільки 19 листопада 1901 року вже у Київському суді відбулося засідання. Через хворобу на засідання Михайло Старицький не з'явився. Його захищав: відомий київський адвокат Лев Куперник та донька письменника Людмила Старицька.

Зал засідання був переповнений студентською молоддю та київською інтелігенцією. Рішенням суду було вирішено визнати безпідставними звинувачення письменника у плагіаті. А Ізмаїла Александровського визнали винним у наклепі, і йому загрожувало позбавлення волі від двох до восьми місяців. Вирок виявився досить поблажливим.

Михайло Старицький вимагав про повторний розгляд справи. Але розглянути її планували лише через три роки. Цього разу Ізмаїл Александровський звернувся до драматурга з проханням забрати позов в обмін на публічне вибачення на сторінках київських газет. Михайло Старицький погодився. Журналіст дотримав слова. І письменник повернув собі чесне ім'я. Ця історія мала сумний фінал - передчасна смерть Михайла Старицького.

Михайло Старицький залишив своїм нащадкам цікаву драматургічну спадщину, а його п'єси «За двома зайцями», «Сорочинський ярмарок», «Циганка Аза», «Талан» стали класикою української драматургії і не сходять зі сцен сучасних українських театрів та кінотеатрів та користуються популярністю і до наших часів [4].

«Книгу «За двома зайцями» 1927 року випуску оцінили на інтернет - аукціонів майже в тисячу гривень» [19, 4].

«1960 року на кіностудії ім. Олександра Довженка Віктор Іванов розпочав зйомки мало бюджетного фільму за п'єсою Михайла Старицького, ніхто і гадки не мав, що картина стане класикою радянського кінематографа, а її героїв через багато років увіковічать у бронзі.» [19, 5].

Згодом в 1961 році на кіностудії іменні Олександра Довженка в Києві режисер Віктор Іванов зняв комедійний фільм «За двома зайцями» за мотивами однойменної п'єси Михайла Старицького. Фільм був знятий українською мовою, пізніше, коли фільм завоював велику популярність, він був переозвучений цими ж акторами російською мовою, та запущений у всесоюзний прокат. У п'єсі оригінальною мовою була українська, але довгий час вважалася загубленою, проте була знайдена в маріупольському фільмофонді у 2013 році. У цьому ж році фільм з оригінальною україномовною озвучкою був представлений в Києві.

Цитата з фільму «За двома зайцями» – «.....Головне у людини не гроши, а натурально Хворма, вченість. Потому ежелі людина вчена, так їй вже світ перегортається догори ногами, пардон, догори дибом. І тогда, когда тому, одному которому, невченому будіть біле, то вже йому, вченому, которому, будет вже як ну рябе!» [19, 6].

Український фільм «За двома зайцями» за мотивами комедійної п'єси Михайла Старицького є культовий і дуже «київський». Фільм чудово передає атмосферу та побут столиці в ті часи, та й зйомки відбувались переважно на київському Подолі. Напевно цю історію непутящого цирульника Свирида Голохвастова знає кожен. Також значну роль у популяризації п'єси Михайла Старицького «За двома зайцями» зіграв однойменний фільм режисера Віктора Іванова, який глядач побачив в 1961 року.

Величезна кількість людей любить і пам'ятає знаменитий комедійний фільм «За двома зайцями». Кінострічку буквально розібрали на цитати.

«Ноги бачите для того человеку й дані, чтобы бити ними землю, потому вони й ростуть не із голови.» «Барішня уже лягли і просять.» [19, 7].

Популярність фільму не згасає і відомі та талановиті герої фільму – Проня (Криницина Маргарита Василівна) і Голохвостий (Борисов Олег Іванович) – на довгий час запам'ятались та полюбились глядачам, у 1999 році головним персонажам Проні Прокопівні та Свириду Голохвостому встановили пам'ятник у самому центрі Києва біля Андріївської церкви.

Зйомки кінострічки коштували режисеру чималих нервів. Все почалося зі сценарію. Керівництво ніяк не хотіло давати йому «добро». Їм здавалося, що п'єса Михайла Старицького занадто небезпечна. Тоді режисер вирішив схитрувати, та переробити сценарій і показати, що в новому фільмі він хоче сатирично зобразити стиляг, ніби герої залишають стару історію та стають сучасними прихильниками солодкого буржуазного життя, яких тоді так нещадно лаяли. І тільки після того як він скорегував сценарій режисери дали згоду на зйомки фільму, але майбутній картині «За двома зайцями» одразу призначили 2-гу категорію, оскільки у Всесоюзний прокат випустити її не збиралися, то дозволили знімати українською мовою, ну майже українською, наскільки це дозволяла п'єса.

Більшість сцен було відзнято в павільйоні Кіностудії імені Олександра Довженка. Але деякі епізоди знімалися на київських вулицях. Головні вулиці на яких знімали кінострічку були Андріївський узвіз - там зняли проїзд у візку на весілля, прохід четвірки хлопців з гітарою. Також не можливо не впізнати Контрактову площу, старий Житній ринок, Володимирську гору, сходи Андріївської церкви.

На головній ролі Голохвастова і Проні режисер передивився чимало претендентів та вирішив зупинитися на кандидатурах Олега Борисова та Маргарити Кринициної. До речі ходять чутки, що Криницину постановник побачив випадково. Та попросив побути тимчасово Пронею під час проб. Під час репетицій постановник помітив, що у тимчасової Проні помітно виблискує дівка замість зуба. Як виявилось Маргарита за день до цього невдало поласувала горіхами. Завдяки цьому Іванов без усіляких роздумів віддав головну роль Кринициній. А інша студійна оповідка каже, що все було інакше: Віктора Іванова змусили взяти Криницину на цю роль. На той час у її арсеналі були тільки чотири невеличкі ролі в різних фільмах, але ні одної головної.

«Таїсія Литвиненко, виконавиця ролі служниці Хімки, згадувала: «Ось до кого Іванов мав багато претензій – це до Маргарити Кринициної. Він не

прийняв її від самого початку. Вважав, що йому нав'язали цю кандидатуру. В той час чоловік Маргарити Кринициної Євген Оноприєнко був головним редактором кіностудії і начебто сказав, що якщо його дружину не візьмуть у картину, то й самої картини не буде » [19, 9].

Стосунки режисера Віктора Іванова з Маргаритою не склалися, навіть її кумедна зовнішність результат помсти режисера. Щоб зробити Проню некрасивою, навмисно її спотворювали: заклеїли зуб, вставили в ніс пробки аби він здавався більшим.

«Коли чоловік Кринициної, подивився стрічку він розсердився: «Це ж треба було дозволити так себе спотворити!». І більше, кажуть, цього фільму не дивився.»

Для створення образу Проні Прокопівни гримерам довелося добре попрацювати. Актрисі знебарвлювали брови, волосся накручували не на бігуді, а на цвяхи. Після прем'єри фільму акторка здобула велику популярність. Але автографи просили рідко причина була досить простою її просто не впізнавали, а коли актриса говорила, що вона та сама Проня Прокопівна, їй не вірили.

В Олега Борисова та Кринициної склалися хороші відносини, як на знімальному майданчику, так і поза ним. Вони підтримували дружні стосунки. Борисов кликав Криницину в театр імені Лесі Українки. Але її туди не взяли. Олег Борисов запам'ятався тим, що не соромився заперечувати режисерові. Один з прикладів – сцена, де Свирида Голохвостого перекидають через паркан. Актор попередив, що на іншій стороні високого паркану – тверда мостова, і попросив режисера показати, як правильно падати з висоти на каміння. Іванов показав, але невдало приземлився. Після того Борисову він ризикованих сцен не пропонував.

Режисер змучив всю знімальну групу. Він був настільки емоційним, що раз за разом непритомнів – за це його прозвали психом. Зривався на всіх, і деяким доводилося викликати швидку. А Олег Борисов писав заяву про звільнення, але все ж таки вирішив залишитись. «За словами онуки Олени,

дідусь на знімальному майданчику багато імпровізував: «Він на ходу вигадував неймовірні історії, винаходив нові слова, каламбури: «Я вам не как-либо что, а что-либо как!», «Баришня уже лягли и просяють», - усього цього ви не знайдете в тексті Михайла Старицького. Це придумано і дописано в сценарії Івановим, але саме йому фільм багато в чому зобов'язаний своєю популярністю.» [19, 11].

Свирид Петрович Голохвастов — це втілення всіх характеристик юнаків-жевжиків, для яких вигідне одруження є єдиним способом реалізуватися в соціальному житті, та покращити своє матеріальне становище.

Проня, яка незвикла до чоловічої уваги, закохується не розуміючи, що Голохвастов зовсім не любить її. Свирида Петровича, впевнений, що все йде за його планом, але одного дня зустрічає Галю красиву, скромну дівчину мрію усіх чоловіків. І закохується в Галю і розривається надвоє: має одружитися з Пронею, щоб вирішити матеріальне становище і не хоче втратити Галю тому, що кохає її. Свирид Петрович погнався за двома зайцями, та жодного не спіймав, оскільки вся брехня завжди впливає та не залишається непокараною. Саме в день весілля Голохвастова, розкривають всю його аферу, і він з ганьбою мусить залишити Київ. Фінальна сцена фільму просто незабутня: Свирид, осміяний усіма оточуючими втікає з весілля, Проня Прокопівна плаче, але в одночасно вона дуже зла. Проня не варта жалощів, тому, що сама досить жорстока по відношенню до своїх близьких, та байдужа до них, а Галя зі своїм коханим спостерігають за цим — саме вони є у фільмі втіленням позитивних рис.

Коли фільм вийшов на екрани, глядачів він зацікавив набагато більше ніж очікувало керівництво. Тоді було вирішено фільм «За двома зайцями» переозвучити ще російською мовою та транслювати у кінотеатрах усього Радянського Союзу.

«13 липня 2013 року українська версія вийшла в ефір на телеканалі Enter-фільм. На сьогодні повну версію фільму завантажено до YouTube. Та можна переглянути, який озвучений українською мовою». [19, 14].

1.2. Балет Юрія Шевченка «За двома зайцями» музичні та літературні перетини

Усі герої балету не схожі на інших, як у п'єсі Михайла Старицького, так і у балеті і фільмі. Свирид Голохвастий є одним із найцікавіших героїв, але водночас найбільш суперечливим. Голохвастий надає широке поле для інтерпретацій, про, що свідчить аналіз як літературних джерел, так й балету Юрія Шевченка. Звернемо увагу на зміни в іменах, які відбулись в балеті. Зміни були в звучанні прізвища головного героя. В п'єсі Михайла Старицького читаємо «Голохвастий», у лібрето балету – «Голохвастий». Поясненням цьому стає посилання на слова самого Свирида Петровича, який, знайомлячись з батьком Проні, говорить своє прізвище «Голохвастов». І потім після нього Проня говорить його прізвище «Голохвастов». На це є дві причини. Перша – більш зрозуміла з сюжету, тому, що Свирид Петрович намагається приховати свій зв'язок зі старим «цилюрником Голохвастим», боячись, що всі можуть дізнатись правду про його банкрутство. Друга причина, має більш комічний характер, адже варіант вимови «Голохвастий», з наголосом на «а», має схожість з російським словом «хвастатся» (хвалитися), яке добре описує сутність цього персонажу. Тому використання в балеті, другого варіанта прізвища Свирида Петровича є цілком виправданим. Також можна відмітити те що, зіткнувшись один на один з міщанками, які звинуватили його в брехні, у комедії він двічі представлявся інакше: «Свирид Петрович Галахвастов». І другою зміною в балеті є заміна однієї літери в імені матері Галі. У комедії її звали Секлита, а в балеті – Секлета, що, є не дуже суттєвою зміною, як у випадку з Голохвастим.

Спільні ознаки, головних героїв у комедії та балеті. У комедії Михайла Старицького читачі знайомляться з Голохвастим через обговорення його постаті хлопцями-міщанами. Міщани поділялись на два табори: ті, які вважають його «самим розумним у Києві» і тих, хто каже, що від міщан він відстав, а до багачів не пристав. У балеті Голохвастого передують, по-перше,

його лейтмотиви, ще на початку балету. Його дует з батьком у музичній інтродукції це заклики його друзів вийти на сцену в головному номері Голохвастого у сцені 3 картини 1 дії першої. Тому в обох випадках слава цього персонажа передує його появі. Хотілось би виділити засоби виразності, якими в літературному першоджерелі показано портрет Голохвастого.

Це – мова героя, яка стала його візитною карткою, до якої відносяться дія комедії і якій приділяють багато наукових публікацій дослідників різних галузей знань. Другим, що використовує Михайло Старицький під час створення образу Голохвастого – це опису його зовнішності, манерам, вимові автор приділив у творі найбільше часу. Головними засобами виразності у балеті стають лейтмотиви. Лейтмотив, був запозичений з кінофільму, він створює певне відсилання до відомого образу Голохвастого. Були такі інструменти як: кларнет, піаніно та скрипка. Є декілька причин чому був вибраний саме кларнет. Одною із перших причин, цей інструмент не характерний для української культури, його звучання додає до образу героя так звану, «манерність» і те, як Головохвостий себе представляє. Другою причиною композитора є бажання додати більше комічності. Одним із засобів виразності під час дуетів у музиці є зіставлення тембрів. Жінок були високі тембри такі як: скрипка, флейта, вокал, а чоловічим, низькі це були: труба, віолончель, саксофон. А кларнет та скрипка знаходяться ніби посередині між ними.

На рахунок зовнішнього вигляду Голохвастого в балеті він також пов'язаний з комедією. Так само ми можемо побачити схожість персонажа в комедії та балеті, де все було відтворено з точністю: зачіска, аксесуари, одяг піджак, жилетка, капелюх, на весіллі циліндр і тростина. За сюжетом комедії, Голохвастий був сильно зациклений саме на зовнішньому вигляді, він хотів у такий спосіб показати свою винятковість та несхожість з простими людьми (міщанами).

Ще одна спільна риса – це слабкість Голохвастого до дівчат. У фільмі, про гуляючись Подолом, Голохвастий уважно розглядає їх: «А славні тут

дівчатка-міщаночки, доложу вам: чистое амбре! Думає, що знайду між ними ту, що коло Володимира бачив от пипочка, що просто тільки – а-ах та пере-ах! Одно слово — канахветка, только смочки!» [20, 3]. Навіть на гуляннях в будинку Секлети, він заграє до черниці, і у всіх на очах обіймає її та цілує. А на власному весіллі Голохвастий залицяється до подруг нареченої. У балеті це можна побачити в сцені 3 картини 1 першої дії, коли Голохвастий після своєї «чечітки» підбігає до кожної дівчини та починає з кожною танцювати, дозволяючи собі досить вульгарні жести. Так само він швидко підходить до Галі, побачивши її красу та скромність, але сам поводить себе сміливо та навіть в деяких моментах нахабно.

І останньою спільною рисою Голохвастого в комедії та балеті є те, що Голохвастий не байдужий до танців, веселощів, а також можна відмітити його музикальність. Саме цю рису в комедії передано такими авторськими примітками, як «ходить по хаті, потирає руки, пританцює і посвистує» у хаті Лимарихи, очікуючи побачити Галю також під час заручин з Галею Голохвастий вдало підспівує міщанкам, а також пританцює.

1.3. Фольклорно - літературні засоби в драмі Михайла Старицького та Івана Нечуя-Левицького. Жанрові та стильові особливості п'єси

Актуальність цього підрозділу полягає у вивченні фольклорно - літературних засобів у творчості Михайла Старицького та Івана Нечуя-Левицького, осмислення й узагальнення взаємозв'язків з фольклором та літературою на прикладі твору «За двома зайцями».

Творчість Михайла Старицького має в своєму арсеналі, різні аспекти використання фольклору, таких авторів, як В. Бойко, О. Вертій, І. Денисюк, М. Дмитренко, С. Зубков, Р. Кирчів, В. Коломієць, Н. Левчик, В. Погребенник, В. Поліщук та ін. Головною метою є виявлення функціональних можливостей фольклору в творі та з'ясувати специфіку його фольклоризму.

Михайла Старицького є ключовою особистістю і займає досить важливе місце в українській культурі, як письменник, драматург, громадський діяч, він зробив великий внесок у розвиток українського театру та драматургії. Будучи режисером він багато часу і сил присвятив збагаченню україномовного репертуару на той час театру. Михайло Старицький написав близько 30 п'єс, серед яких є оригінальні, так і запозичені сюжети популярних творів, а також переробки мало-сценічних драм інших авторів.

Драматичний твір, призначений для постановки на сцені він вимагає додаткової роботи. Автор тексту, не маючи нічого спільного з режисерським мистецтвом, не може повною мірою правильно донести свій твір до постановки. Тільки досвідчений постановник розуміється у всіх деталях цієї справи. Такою людиною був Михайло Старицький. Будучи і драматургом, і постановником він розумів, що не кожен драматичний твір має шанс на існування для сценічного вжитку. Він завжди пам'ятав про стрункість дії п'єси, мотивацію вчинків дійових осіб, відсутність логічних суперечностей у їх мотивах і вчинках. У цьому і є унікальність Михайла Старицького таланту драматурга та театрального діяча.

Однією з найбільш знаменитих переробок не тільки в Україні, а й у світі є переробок Михайла Старицького драма «За двома зайцями». Сценічне життя драми розпочалося у листопаді 1883 року в Києві. Але тоді на афішах була інша назва п'єси, яка мала за мету використання народних прислів'їв: «Панська губа, та зубів нема». Київські театри знали, що твір, за яким поставлено спектакль, був перероблений, ще в 1875 році «міщанської комедії» І. Нечуя-Левицького «На Кожум'яках». П'єсі на той час не вдалося закріпити хорошу репутація твору. Переглянувши ідейно-естетичний потенціал драми Нечуя-Левицького, Старицький береться до роботи та перероблює цю п'єсу для сучасного театру.

«Відома дослідниця драматургії Ольга Цибаньова, характеризує драму «На Кожум'яках»: ця драма є недолугою з драматургічного погляду.» [24, 1]. Однак, таке судження є перебільшеним, тому, що драма Івана Нечуя-

Левицького як літературний твір має чи не мало досягнень, зокрема в проблематиці та способах характеро-утворення. Михайло Старицький, вносить свої корективи в п'єсу Івана Нечуя-Левицького відповідно новим сценічним тенденціям другої половини ХІХ століття, та дає їй нове життя.

П'єса «За двома зайцями» здобуває популярність і стає відомою одразу після першої постановки та залишається не менш відомою і до наших часів. Секретом успіху сценічного та кінематографічного твору Івана Нечуя-Левицького та Михайла Старицького є правильність використання авторами фольклорно-літературних та гумористично-сатиричних засобів зображення дійсності. Головним завданням є з'ясування особливостей використання засобів народного гумору в п'єсі.

Натхненням для створення мотивів і сюжетів для авторів драматичних творів був український фольклор. Особливістю драматургії другої половини ХІХ століття було те, що досить часто використовували сюжети з народного життя. Народне життя показане і у драмі «На Кожум'яках». Іван Нечуй-Левицький обирає не сюжет з історичного минулого українців, а сучасне життя київських міщан. Відкриття Івана Нечуя-Левицького в тому, що він відійшов від власних традицій історизму, та звернувся до актуальних проблем сьогодення. Новаторство Михайла Старицького саме як співавтора полягало у тому, що він надав п'єсі сатиричного забарвлення та динамічності. П'єсу «На Кожум'яках» має певний психологічний досвід та звичний для Івана Нечуя-Левицького добродушний гумор. Михайло Старицький у сюжеті цієї п'єси побачив можливість, оновити репертуар темою з міщанського життя, та оцінити життєві інтереси певних верств міщанства з точки зору відповідних моральних і національних культурних критеріїв.

Зміни Михайла Старицького у драмі Івана Нечуя-Левицького «На Кожум'яках» є досить суттєвими. «М. Бондар зауважує, що результатом співпраці Михайла Старицького та Івана Нечуя-Левицького над драмою «На

Кожум'яках» стало виникнення, по суті, двох відмінних між собою творів за пафосом та за характером дійових осіб» [24, 2].

Твір Івана Нечуя-Левицького не передбачав, гострого соціально-сатиричного характеру, а його основою стане гумор. Головним в п'єсі стало повсякдене життя міщан та їх мораль і світогляд. Саме у побуті драматурги віднайшли додаткові художньо переконливі нюанси для розкриття характерів дійових осіб. Для персонажів п'єси це надало національної та історичної визначеності, зробивши твір більш життєвішим. До прикладу, у сценах розваг молоді, заручин і весілля, у п'єси, бачимо, з одного боку, виразне розкриття певного індивідуального характеру, а з іншого - традиції та народні дійства, деформовані мораллю дрібного міщанства, які мають за мету будь-якою ціною наслідувати дворянство. Виникає яскравий комічно-сатиричний контраст між народною етикою українців та життєвими позиціями «новомоднього» міщанства, яка всіляко відмежовується від «старого» народного побуту і звичаїв, навіть не розуміючи навіщо.

Найперше, що зробив Михайло Старицький – це попрацював з головним героєм Гострохвостим, над його характером та образом. «Голохвостий, на думку М. Бондара, хоч і дрібний, але передбачливий шахрай. Як зауважує дослідник, герой драми «На Кожум'яках» є ще життям не випробуваний, навіть трохи меланхолійним, якого до певної рішучості та похвалання, а також до вчинків проти власного почуття змушують скрутні життєві обставини.» [24, 2].

Михайло Старицький зберіг практично всіх персонажів комедії, а також саму суть інтриги. Хитрий «цилюрник», аби врятуватися від банкрутства, залицяється до двох дівчат одразу, «крутить» з ними романи, який ось-ось має закінчитися весіллям, проте він зазнає фіаско: усі дізнаються хто він і осоромлюють його. Але все одно після переробки в комедії з'явилося багато нового. Сюжет став значно більш динамічнішим, скоротилися «балачки» персонажів. Одним із важливих лексичних засобів в п'єсі «За двома зайцями.» є власні імена, які в творі у зв'язку з відсутністю

авторської мови виконують оцінно-характеристичні функції. Михайло Старицький змінив більшість імен персонажів наприклад: замість Єфросина Старицький назвав Пронею, Гострохвостий – Голохвостим, замість Рябків - Сірками. [2].

Зміни відбулись також в характерах головних героїв. Образ Свирида Гострохвостого в Івана Нечуя-Левицького роздвоювався; в деяких сценах «цилюрник» з київського Подолу нагадував сентиментального парубка з рідної письменникові Богуславщини. У Михайла Старицького Голохвостий набув яскравої колоритності. Акценти, в Івана Нечуя-Левицького та в Михайла Старицького саме такі: кумедна штучність Проні та Голохвостова – це результат добровільної втрати природності, агресивного заперечення своєї мови та традицій. Тому письменник пояснюють цю агресивність як початок моральної деградації.

У п'єсі «За двома зайцями» Михайло Старицький використовує прийом парного протиставлення персонажів для створення комічно-сатиричного та соціального контрасту. Проня та Голохвостовий, які соромляться всього народного, на відміно від Галі та Степана, які цінують та поважають українські звичаї та традиції. Вони є ідеалом людини в драмі «За двома зайцями». Створення образів Галі та Степана є розуміння таких понять, як кохання, повага, свобода, обов'язок. Народні морально - етичні норми, тісно пов'язані з мораллю та віруваннями простих міщан, за якими живуть Галя і Степан, тому можна вважати «змістовим проявом фольклоризму в п'єсі «За двома зайцями». Фольклоризм тут виступає як стилістичний засіб для індивідуалізації.

Дві пари Проня – Голохвостий, Галя – Степан відносяться до різних соціальних верств, драматургові вдається перенести акценти з побутових на соціальні. Він висміює інтереси київського міщанства, їх прагнення до панського життя. Але конфлікт п'єси має не тільки соціальний характер. Важливим його елементом є народно-поетичні традиції любовної колізії так званий «любовний трикутник» між Голохвостий – Галя – Степан.

Фольклорно-літературним засобом створення гумористично-сатиричного ефекту в п'єсі «За двома зайцями.» стала мова. Основою словесних засобів в п'єсі становить народна мова, частіше вона була емоційна та експресивна. Для створення гумористичного ефекту Михайло Старицький використовує емоційні та ненормативні слова вульгарні, лайливі, згрубілі. Вони надають мові персонажів яскраво вираженого гумористичного ефекту. Негативно-оцінні, розмовно-знижені слова набувають гострого сатирично-гумористичного спрямування, допомагаючи драматургові глибше охарактеризувати типи, породжені тогочасною об'єктивною дійсністю. Подібну функцію виконують вульгарно-образливі слова. Посилені характеристичними епітетами, наприклад «проста мужва», «свинота необразована» у мові Голохвостого, яку він вживає до українського селянства та бідного міщанства. Комічний ефект цих епітетів, та їх сатирична спрямованість виникає внаслідок того, що Голохвостий - людина без грамотна, «перевертень», як його доречно називає Секлета. У мові Голохвостого є пестливі слова гумористичного плану наприклад: куріпочко, канахветочко, шіточко. Ще один із засобів створення комічного ефекту в п'єсі «За двома зайцями.» є деформовані слова.

«Характерне в цьому плані мовлення «промотаного цилюрника» Голохвостого і «дурноверхой» Проні : «[Проня:] Міне так солодке обридло! Кожинного дня у нас вдома ласошів етих різних, хоч свиней годуй! Я ще більше люблю пальчини, нанаси. ». [24, 3].

Також у п'єсі Михайло Старицький використовує прислів'я та приказки, які були зокрема, винесено у заголовок та підзаголовок п'єси.

Багатству художніх мотивів і образів комедії «За двома зайцями» відповідає довершена композиція та стилістика. Повноцінні людські характери, які діють у конкретних, яскраво змальованих обставинах це додатково психологічні нюанси для більшого розкриття характерів героїв. Наприклад, у сцені сватання, дня народження Секлети, сварках бачимо

виразне розкриття характеру, це допомагає краще зрозуміти традиції і побут українського народу, також етичні погляди та моральні.

Сильний етнографічно – фольклорний елемент надає дії та виражає драматизм конфлікту, робить яскравим його сценічне втілення. Голохвостий і Проня заговорили дивовижною мовою, яку можна вважати, як ще одного «персонажа» в комедії «За двома зайцями». Це можна назвати «мовним коктейлем» суміш різноманітної лексики, суржику й просторіччя. «Українські слова тут заплутуються з французькими потрапивши в недоречний контекст, обертаються ляпсусами наприклад: «ми при боці заведемо таке монпансьє, що тільки пальці облизуй...» ; «високий» стиль поглинається побутовизмами й стає схожим на авто пародіювання («улюбльон, аж окроп кипить...»).» А ще ж є слова-каліки, всі оті «натиральні хвамільї», «чімпанцьке», «пенціон», «апальцини»...» [21, 15].

Українську мову цирульник намагається переробити «благородною» російсько-французькою, — а виходить казна, що. Проня та Голохвостов це - результат добровільної втрати природності, та сильне заперечення своєї українськості.

Специфіка зображуваного життя в п'єсі. Події, у п'єсі Михайло Старицького «За двома зайцями» відбуваються в після реформений період наприкінці XIX століття. Події відбувались в передмісті Києва. В цей час в містах України все більше починає розвиватись капіталізм. Відповідно до цього різко змінюється і соціальний склад в селах та містах. Колишні працівники йдуть працювати на заводи і фабрики з сіл у міста. І середняки які за рахунок збанкрутування менших власників таким чином заробляли собі статки та зміцнювали своє господарство і володіли невеликими підприємствами та крамницями.

Головною метою життя громадян стають гроші, які змушують їх на різні підлі вчинки. Тож і в своєму творі М. Старицький показує звичайних людей, які проживають в передмісті там є і прості робітники такі, як Степан і його друзі, перекупка – Секлита та її подруги, і заможні міщани сім'я Сірків

та аферист циркульник Голохвостов і інші. Крім того М. Старицький наглядно показує у своєму творі небажання примирення одного соціального стану з іншим. Так і Голохвостий, який думає, що він відноситься до «вищого кола» людей і не хоче мати спільної мови з простими хлопцями з народу, і заможна сім'я Сірків, які не хочуть навіть на поріг пускати свою родичку Секлити. Основною проблемою є те як матеріально забезпечена людина, яким авторитетом користується у «вищих колах». Автор показує згубний вплив грошей на людину.

В цей час в містах процвітає негативне явище це – сліпе наслідування всього закордонного. Найбільш – це було помітно в манерах поведінки та моді. Наглядний приклад Проні, яка в домі запроваджує життя «по – модному». Вона хоче, щоб батьки говорили «по-модному», вдягались «по-модному». А на рахунок себе, то вона думає, що рівних їй по «образованності» і манерам поведінки в усьому Києві немає. Саме таких міщанок, яким багатство затьмарило голову і вони забули найкращі людські якості такі як: любов, чуйність, скромність, Михайло Старицький виділяє – це на перший план п'єси «За двома зайцями».

Події відбувалися в районах: Поділ, Хрещатик, Липки. Самим аристократичним районі був Липки. На Хрещатику жили люди нижче по статусу. На Подолі жили дрібні ремісники і в основному міщани. Ті міщани які жили на Подолі хотіли вибратись в Липки, на сходинку вище і тим самим забезпечити собі комфортне життя. З одного боку Голохвостий хоче одружитися з багатою, але негарною Пронею і покращити своє матеріальне положення, з другого боку – не втратити гарної, але бідної дівчини Галі. Головний конфлікт в творі зав'язується між Голохвостим, Пронею і Галею. Перед лицемірством стоїть два завдання, наміри Головохвостого женитися на Проні і покращити своє матеріальне становище, і зустрічатись з Галею бо вона красива і дуже йому сподобалась, але вона бідна, тому женитись Голохвостий на ній не хотів. З Пронею все зрозуміло - вона згідна вийти заміж за Голохвостого. А на рахунок Галі, є проблеми. Галя любить Степана,

а він – її. Борючись за своє кохання вони стають на перешкоді хитрому Головохвосту і намагаються показати усім його лицемірність і брехливість, тим самим розкрити очі матері Галі – Секліті, яка вірить в багатство і вихованість Голохвостого.

1.4. Інтертекстуальні та міжмедіальні контексти в балеті Юрія Шевченка «За двома зайцями»

Балет Ю. Шевченка «За двома зайцями» створений на основі переосмислення літературного твору М. Старицького «За двома зайцями» також не менш відомої культової кінострічки режисера В. Іванова. Але, балет має більш давнішу історію створення. Щоб точніше пояснити слова міжмедіального й інтертекстуального контекстів аналізованого твору потрібно звернутись до літературних першоджерел.

У 1875 році І. Нечуй-Левицький написав комедію «На Кожум'яках», яка не стала популярною, тому, що не відповідала всім правилам театральних канонів. [4]. У 1883 році М. Старицький погодився переробити п'єсу. Перше, що він зробив це змінив назву п'єси на «Панська губа, та зубів нема, або За двома зайцями». [4]. Письменник зберіг майже усіх персонажів, не став міняти їхні професії, але змінив імена: Сидора Свиридовича Рябка на Прокопа Свиридовича Сірка, Свирида Івановича Гострохвостого — на Свирида Петровича Голохвостого тощо. Зміни відбулися і в сюжетній лінії вона стала більш загостреною наприклад: в І. Нечуя-Левицького дві дівчини були сильно закохані в Голохвостого, а він стояв між вибором чи справжні почуття та щире кохання до бідної дівчини Галі чи заможна дівчина Проня.

Нова версія М. Старицького зі скороченою назвою «За двома зайцями» одразу стала популярною. Її почали ставити в театрах, а ім'я першого автора п'єси І. Нечуя-Левицького поступово почали забувати. Навіть у наші часи коли ми згадуємо п'єсу «За двома зайцями» ми згадуємо тільки одного автора М. Старицького.

Популярність комедійної кінострічки дійшла до успіху у всесоюзному прокаті, тому кінострічку озвучували російською, але зі збереженням української мови у сценах де співались народні пісні. Про успіх фільму свідчить і те, настільки швидко кінострічку розібрали по цитатах. А ось на державному рівні фільм став популярним лише в 1999 році. Кінострічка отримала відзнаку Державною премією України імені Олександра Довженка. Також важливо фактом є те, що після прем'єри фільму російською мовою, оригінальну українську версію вважали втраченою, але її вдалося віднайти у 2013 році.

Ще одним головним фактом є те, що після переозвучення фільму було спотворено головну комедійну лінію внаслідок типових на той час соціокультурних тенденцій. У російському варіанті на першому плані можна побачити лише побутові смішні ситуації, а всі мовні проблеми із зіставленням української та російської мов, на яких режисер наголошував в оригіналі фільму, були проігноровані. Але, збереглося головне, те, що хотів показати режисер в оригіналі фільму, як і в п'єсі М. Старицького – це висміювання та прагнення до «зросійщення» тих українців, які вважали, що російська мова з вживанням французьких слів надає їм особливої поважності.

В оригінальній версії такі персонажі мають виглядають смішно, вони намагаються спілкуватися російською, а позитивні герої розмовляють українською мовою.

Особливу увагу заслуговує музика, яка була написана до фільму В. Гомоляка (1914–1980). [5]. Завдяки йому цікаві музичні характеристики головних героїв і досі популярні. Швидко набули популярності куплети Голохвостого і пісня Проні. У цьому є заслуга самого автора текстів пісень, українського прозаїка і драматурга Євгена Кравченка (1907–1975). [5]. В. Гомоляка створив інтонаційні портрети як головних персонажів — Голохвостого і Проні, так і Києва початку ХХ століття.

Головний герой кінострічки — Свирид Петрович Голохвостий, циркульник-аферисти, так його називали у кінострічці, перебуває у фінансовій скруті, але

завдяки своїй багатій фантазії хоче досягти комфортного холостяцького життя. «Творче кредо Голохвостого виражене в його куплетах: «А ми підем вип'єм, погуляєм, в цьому все життя і весь наш резон!». Важливо, що ця тема стає лейттемою Голохвостого-авантюриста і фільму загалом. Вона експонується в перші секунди фільму в оркестровому вступі, побудованому на цій мелодії. У повному вигляді і з текстом тема представлена в куплетах Голохвостого «В небі канарєчка літає». [20,5]. Найчастіше в оркестровому звучанні, вона супроводжує Голохвостого протягом усієї кінострічки: у циркульні, під час підготовки до весілля — аж до самого останнього кадру, який несе в собі певну архітектонічну арку всієї музичної драматургії твору. Попри всю завзятість героя це свідчить пунктирний ритм і жвавий темп, куплети Голохвостова виконані у мінорі, ніби передбачують крах його життєвого кредо. Але є інша сторона характеру головного героя: він прагне понад усе стати заможним і розпрощатись із циркульною справою. Тема мрій Голохвостого також добре можна побачити в музиці фільму — у його піснях та куплетах романсового типу «Тепер я став багатий» і повторюється декілька разів. В інтонаційному плані ця тема контрастує з лейттемою Голохвостого-авантюриста. Побудована в мажорі на висхідному інтервалі квінти, пісня поступово пришвидшується, це свідчить про збуджений емоційний стан головного героя.

Якщо говорити про головну героїню кінострічки Проню Прокопівну, то її можна охарактеризувати як мрійливу дівчину. В. Гомоляка експонує в жанрі романсу, «Я люблю і не знаю спокою». Спочатку ця тема звучить в інструментальному викладі, а в повному обсязі Проня співає романс у сцені підготовки до весілля. На відміну від тем Голохвостого, які інтонаційно не змінюються, тема Проні зазнає змін. Так, у фінальній весільній сцені перед Андріївською церквою, коли Проня дізнається про те, хто є Голохвостий насправді, в оркестрі, добре помітно те, як всі її мрії і сподівання зруйнувались: звучить спотворений варіант лейттеми у сповільненому темпі викликаючи ефект інтонаційної розмитості.

«Прості кияни, які представлені у кінострічці українськими народними піснями. До прикладу: сцена гулянь молоді на Володимирській гірці звучить хор дівчат, який виконує ліричну пісню «Ходить козак до дівчиноньки», а в хаті Секлети, під час святкування її іменин, — танцювальна «Ой дивіться, чоловіки, які в мене черевики» та пісня на заручини Галі й Голохвостого «Де ж ти був селезень, де ж була уточка». [20, 5].

Портрет міста Києва, який було відображено в кінострічці це кінець XIX — початок XX століть, відтворений правдиво, барвисто, часто в комедійному плані. Так, на початку фільму звукову атмосферу Києва відтворено банальним вальсовим награванням на акордеоні. Комічного забарвлення набуває й інтонаційне зіставлення різнорівневих елементів, зустріч Голохвостого в будинку Сірків парадним маршем або експонування військових іронічно трактованою солдатською піснею «Соловей, соловей, пташечка». Окрім цього, В. Гомоляка не забуває і про традиційні звукові елементи, які створюють закінчений образ міста: до прикладу музика у стилі з чорно-білих фільмів, звуки «живих» церковних дзвонів, весільна музика.

Ніби то передбачивши інтертекстуальний та інтермедіальний рух художнього артефакту «За двома зайцями», інтонаційний потенціал музики до фільму це одразу набуло більшого вираження в музично-театральному жанрі балету. В 1965 році Вадим Гомоляка створив балетну виставу, над якою, працювали лібретист Віктор Іванов і хореограф Борис Таїров. [6]. У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України зберігаються клавір балету В. Гомоляки «За двома зайцями» з лібрето В. Іванова, текст сценарно-хореографічної розробки Б. Таїрова, витяг із протоколу засідання художньої ради Донецького театру опери і балету з обговорення цього балетного твору. [6]. «У витягу зазначено: «Прослухавши і обговоривши музику і лібрето нового балету В. Гомоляки «За двома зайцями», художній колектив театру вирішив прийняти до постановки виставу, але про час випуску цієї вистави вирішити питання додатково». [20,5]. Утім, інформації про постановки цього балету не віднайдено.

П'єсу М. Старицького — І. Нечуя-Левицького, збагачену музикою В. Голомяки, втілено і в балеті Ю. Шевченка «За двома зайцями», який увібрив всі першоджерела та здійснив інтермедіально-інтертекстуальний маршрут у минуле української культури. Цікаво, що взявши за першооснову п'єсу М. Старицького, автори балетмейстер В. Литвинов і композитор Ю. Шевченко частково додали сюжетну інтригу п'єси І. Нечуя-Левицького, але його ім'я не було вказане в афіші. Так, кохання Галі і Голохвостого — справжнє та щире. Головним щодо інтертекстуальних зв'язків є залучення в балеті Ю. Шевченка головних ідей музики В. Голомяки. «Зберігаючи музичний дух відомої кінострічки, Ю. Шевченко вводить інтонаційну «сіль» фільму — куплети Голохвостого «В небі канарєчка літає» в оркестровому переосмисленні.» [20,6]. Також композитор зберігає ідею портретної характеристики головного героя. Запозичив Ю. Шевченко із фільму ідею колоритного, портрету міста. Реалістичні дзвони з фільму, які набувають продовження в оркестровому звучанні балету, а єврейська інтонаційність — та додатковий герой Йоськи з характерним інтонаційним портретом клезмера, позначеним ладовою основою зі збільшеною секундою, тембром кларнета тощо. Щодо міжмедіальних зв'язків фільму і балету можна відзначити не лише рефлексію та жанрово-інтонаційну складову фільму, а й сюжетні нюанси. У балеті є персонаж Мадам у кінострічці її звали Мадемуазель Ніно, якої немає у творі М. Старицького — І. Нечуя-Левицького. Для характеристики Мадам Ю. Шевченко обирає жанр танго який був пластичним символом ХХ століття.

Зберігаючи героїв з народу фольклорними темами, композитор ставить балет та орієнтується на сучасного глядача, він обирає актуальні мелодії. Не цитуючи повністю, а лише бере певні цитати з музичного тексту Ю. Шевченко відновлює комунікацію зі слухачем, викликаючи емоційний відгук і тим самим активує образно-сміслову наповнення музики. «Серед таких асоціативних музичних текстів — кант «Ой, під вишнею», що презентує образ Секлети, алюзія на романс «Ніч яка місячна» (експозиція образу Галі).

Особливо важливим інтертекстуальним натяком у балеті Ю. Шевченка є награвання пісні «Ой, дзвони дзвонять». Його іронічність посилена асоціацією з піснею «Ой, дзвони дзвонять. Хорти зайця гонять»: «зайцем» у цій ситуації постає Голохвастий.» [20, 7].

ВИСНОВКИ до 1 розділу

Переробки та інсценізації Михайла Старицького, є основними тенденціями класичної української літератури для театру другої половини ХІХ століття. Мистецька діяльності Михайла Старицького увінчалася створенням ідейно змістовного та видовищного сценічного дійства у діапазоні від комічного до трагічного та патріотичного, насиченого ідейно, художньо й емоційно фольклорно-етнографічними компонентами.

Створивши фольклорний балет нового зразка з переосмисленням Юрій Шевченко, висвітлює всі попередні текстові проєкції «За двома зайцями», які належать до різних видів мистецтва: п'єси Михайла Старицького «Панська губа, та зубів нема, або За двома зайцями», п'єсу Івана Нечуя – Левицького «На кожум'яках», кінострічку «За двома зайцями» режисера Віктора Іванова. Інтертекстуальні й міжмедіальні зв'язки балету Юрія Шевченка і фільму є незаперечні. Широко використовуючи асоціативні музичні тексти з характерними для них засобами цитування, з одного боку, осучаснює жанрово – інтонаційний прототекст, а з іншого – вибудовує чіткі текстові кореляції.

Переробка Михайлом Старицьким п'єси І. Нечуя-Левицького «На Кожум'яках» [4]. З'явилася драма «За двома зайцями, яка набула сценічної виразності та динамізму, це дозволило авторам залучити до твору більшу читацьку і глядацьку аудиторію, переробивши драму актуальною і цікавою і до наших часів. У драмі яскраво показується колоритний народний гумор. У творчому застосуванні якого драматурги віднайшли виняткову майстерність і письменницький хист. Також у п'єсі одночасно використовуються засоби сатирично-викривального плану, за допомогою якого Михайло Старицький

піддав критиці негативні явища того часної дійсності. Конфлікт комедії має соціально-побутовий характер. Образ вистави співпадає з самою назвою, так як головні герої створили навколишню ілюзію щодо своєї «благородності» по відношенню до інших вони носять певні маски, приховуючи своє справжнє обличчя. Голохвостий авантюрист, якому вдається знайти спільну мову навіть з Секлотою та добитись її довіри. А для покращення свого матеріального становища за жертву він обирає некрасиву Проню, домашнього тирана. Яка не звикла до уваги чоловіків і одразу відповідає взаємністю на почуття цирульника. Але планам Головохвостого не судилось здійснитись. В кульмінаційний момент всі дізнаються про наміри цирульника. Таким чином, змінюючи маски неможливо досягнути поставленої мети переступаючи через долі інших людей. Тут переважає національний колорит над запанілим міщанством та його неприйняттям тверезомислячих героїв.

РОЗДІЛ II. ХУДОЖНЬО – АНАЛІТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ЗАДУМУ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПОСТАНОВКИ «ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ» ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ П'ЄСИ

2.1. Обґрунтування вибору теми

Вже більше ніж сто років, як Михайло Старицький створив неймовірну комедію «За двома зайцями». Час в якому жили герої п'єси це кінець XIX століття, початок XX. Виникає питання. Чому тема п'єси залишається актуальною і до наших часів, а сам твір популярний і користується успіхом у глядачів до наших днів? Михайло Старицький жив і творив в часи, коли жорстокий царський уряду всіма спробами утискали розвиток української культури і нації. Але сильна любов письменника до української мови спонукала його стати на захист вітчизняної культури. В кінці XIX століття на життя та звичаї українського народу дуже сильно впливав розвиток закордонних «достоїнств».

Михайло Старицький яскраво відображав життя, побут та звичаї міщан. Таким чином М.Старицький закликає любити свою рідну мову, не цуратися її, шанувати українську культуру та традиції, прагнути жити чесно, без компромісів. Ця тема є надзвичайно актуальна і в наші дні. Тому, що Голохвостий не вмер. Він є. І наша сучасність добре знає такий тип людей. Хіба таких як сім'я Сірків, мало в нашій сучасності. Велике значення п'єса має для молоді. Всім відомо, що наше майбутнє в руках молодого покоління. Сучасні молоді наші вітчизняні традиції – є гарним прикладом, як потрібно жити на помилках інших, не створюючи власних. В цьому їм допоможе українська література, яка несе у собі сукупність правильних норм, які повинні зароджуватись в людині. Але є виключення людей та родин і саме в цій п'єсі автор наглядно показує сторони українських сімей, але яку сторону обирати це вже вибір індивідуальний. Сучасна молодь повинна бути

патріотом, духовно багатим, морально чистими. Але і в наш час, коли розвивається українська нація, коли розвиток промисловості не може повною мірою задовольнити потреби кожної людини, знаходиться люди, які стають «в'язнями» речей з імпортом ярликом, які не знають досконало своєї культури, мови хизуються передусім закордонним, престижем. Такі люди живуть зазвичай не в творчому або трудовому горінні, а навпаки вони завжди в пошуках модних речей та нових іноземних тенденцій. Дуже часто почуття людини перетворюються в предмет того, щоб вийти заміж, або оженитись з вигодою. Тому потрібно велике значення приділяти вихованню молоді, вихованню на кращих вітчизняних зразках та традиціях.

Художні мотиви та образи супроводжує композиція та стиль. Характери та дії персонажів, обставини та психологічні навантаження у емоційних сценах показує виразність та дає змогу зрозуміти побут даного твору.

Конфлікт п'єси має побутовий характер. Образ добре видно і у назві, бо головні герої показуючи свою «благородність» до інших людей приховують свою істину. Михайло Старицький пропонує чи немало кількість проблем соціального характеру та нерівності, відносини між батьками та дітьми, особисті стосунками, українські традиції, які актуальні у наш час та дають змогу замислитись над своїм життям та переоцінкою свого майбутнього. Твір чудово характеризує особливості нашого характеру. Вчить бути сильнішими за обставини та бути гідними не дивлячись ні на, що.

Автор показує боротьбу двох світів. Голохвастого, який вважає себе паном та Сірки, які відчувши гроші не хочуть мати нічого спільного зі своїми родичами. В п'єсі наглядно показується, що з людьми можуть вчинити гроші.

Також в ті часи в Україні був розквіт наслідування всього закордонного і це добре видно у Проні, яка прагне жити модно. Прагнення від батьків одягатись, думати, говорити, не дивлячись на себе та свої манери поведінки. Такі жіночки, які втратили контроль над собою і для них саме

головне гроші, забувають про справжні почуття любові та скромності саме це Михайло Старицький хотів показати в п'єси.

Проблема між трьома групами людей та важким – лицемірством. Перед Головохвостим стоїть декілька проблем – одруження на Проні, яке забезпечить йому хороше життя та стосунки із Галею, але з неї нічого не матимеш в фінансовому плані.

Ще одним поштовхом для створення хореографічної постановки «За двома зайцями» був балет Юрія Шевченка. Після перегляду балету сподобалось те, що в балеті є своя мова, пластика, сценографія, цікава музика над якою Юрій Шевченко працював майже рік і саме вона стала поштовхом для створення балету. І це відразу змінює всі акценти, але початкова історія п'єси залишається тією самою, але сам спосіб передачі зовсім інший.

Твір «За двома зайцями» дає великі можливості для цікавого художнього і образного вирішення вистави. П'єса дійова, цікава, конфлікти загострені, образи змальовані чітко, яскраво. Мова героїв незвичайна та характерна для кожного окремого героя. Невелика кількість виконавців дає можливість підготувати п'єсу для показу на сцені. Декорації нескладні, тому це полегшує роботу над п'єсою. На рахунок костюмів, можна звернутись за допомогою до кінострічки, яка допоможе точно відтворити на сцені епоху, в якій жили герої комедії «За двома зайцями».

Саме тому я вирішила звернутися до української класики, щоб методом художнього образу, слова показати глядачу, як кумедно і непристойно може виглядати чоловік, який втрачаючи своє власне обличчя, прикривається маскою перед усім престижним, загострити почуття власної гідності. А можливо хтось побачить себе збоку, і вірно зрозуміє свої недоліки.

Лібрето

Цирульник Голохвостий, потрапляє в дуже неприємну для нього історію. Він повинен виплатити величезні гроші кредиторам, які прийдуть з хвилини на хвилину і закриють його цирульню. Що ж робити? Працювати він не звик, щоб нажити статки. Залишається знайти наречену з багатим

придадим, щоб якомога швидше виправити своє становище. І тут Свириду Петровичу підфартило. З пансіону шляхетних дівиць прибуває дочка заможних торговців Проня Сірко. Звичайно підходяща кандидатура, але дівчина і зовнішністю особливо привабливою не мала, так і по відношенню до батьків, поваги ніякої не проявляла. Постійно говорила якісь іноземні слівця, сказані невпопад, так і панські манери зовсім не прикрашали Проню.

Одного дня прогулюючись по вулиці, Свирид Петрович зустрічає красиву скромну дівчину, яка йому дуже сподобалася. Це була Галя двоюрідна сестра Проні Сірко і він починає залицятись до неї, але тут їх застає мати дівчини і змушує похреститися на те, що він одружується на її донці, раз він так старанно доглядає. А, що залишалося робити Головохвосту? Тільки погоджуватися. Секлита Пилипівна терміново збирає всіх подруг і організовує вінчальний вечір. Вона благословляє Голохвастова і Галю на шлюб.

Головохвостий починає залицятись до Проні і зізнається їй у коханні. Він зовсім задурих голову дівчині, що та вирішує виходити за нього заміж. Батьки ж за наказом Проні благословляють їх на шлюб і готуються до весілля.

І ось у день весілля Проні та Голохвастова кредитори розповідають всю правду про нього. Всі гості, і в особливості Проня та її батьки у шоці. Вона від усього серця була закохана, а її хотіли ошукали.

Ну, а що ж Голохвастий? Він так і залишився біля розбитого корита, нічого не добившись і залишившись ні з чим.

2.2. Ідейно - тематичний аналіз твору:

Ідея. Засудження людського прагнення до багатства. Пам'ятати про те, що справжнє кохання та щирі почуття – це найцінніший скарб за будь-які гроші та багатства. Рано чи пізно зриваються всі маски і розкривається справжнє обличчя.

Тема. Зображення життя представників різних верств населення, мешканців Києва 2-ої половини XIX століття. Голохвастова, який

цурається рідної мови, з неважливо ставляться до народу та звичаїв і прагнуть потрапити до «вищого світу», але їм протистоять такі люди, як Галя і Секлета в них на першому місці це повага, щирі почуття та любов до своєї мови.

Надзавдання. Засудження людського прагнення до наживи. Люди готові піти на все заради того, щоб отримати багатство і забувають про людську порядність, щирість справжнє кохання, а це найголовніше багатство.

Драматургічна побудова твору

Експозиція. Працювати Голохвастий не звик, щоб нажити собі майно на майбутнє. Тому залишається тільки знайти наречену з багатим приданим, щоб якомога швидше виправити своє матеріальне становище і закрити борги у своїй цирульні. І тут Свирид Петрович дізнається, що з пансіону шляхетних дівиць прибуває дочка заможних торговців Проня Сірко.

Одного дня прогулюючись по вулиці, Свирид Петрович зустрічає красиву скромну дівчину Галю, яка йому дуже сподобалася, і починає до неї залицятись як тут цю картину бачить мати Галі і змушує похреститися на те, що він одружується на її донці, Голохвастий звісно ж погоджується і вирішує кинутися в погоню за двома зайцями.

Зав'язка. Він починає доглядати за Пронею Прокопівной. Зізнається їй у коханні. Він зовсім задурих голову дівчині. Батьки ж за наказом Проні благословляють їх на шлюб і готуються до весілля.

Розвиток дії. Тим часом Секлита Пилипівна терміново збирає всіх подруг і організовує вінчальний вечір. Вона благословляє Голохвастова і Галю на шлюб. В будинку відбуваються гуляння.

Кульмінація. І ось у день весілля Проні та Голохвастова кредитори розповідають всю правду про нього. Всі гості, і в особливості Проня і її батьки у шоці. Вона від усього серця була закохана, а її ошукали.

Розв'язка. Ну, а, що ж Голохвастий? Він так і залишився біля розбитого корита, нічого не добившись.

Жанр : сатирично-комедійний.

Різновид та стилістика постановки : стилізований.

Форма - театралізоване дійство на основі літературного сюжету.

2.3. Шляхи та методи реалізації творчого задуму хореографічної постановки. Сценарно-композиційний план

Кількість тактів	Драматургія твору. Основні дії і характеристика образів	Почасовий вимір
1-20 тактів	<p style="text-align: center;">Експозиція</p> <p>Пританцьовуючи Головохвостий виходить на сцену, як тут на зустріч йому виходить скромна та вродлива Галя, Головохвостий вражений її красою починає до неї залицятись, Галі його залицяння не до душі і вона всіляко намагається показати, що Головохвостий її не подобається, як тут виходить на сцену Секлита (мати Галі), вони починають разом танцювати, і Головохвостий клянеться мати Галі в кохані до її доньки та обіцяє, що жениться на її донці.</p>	45 секунд
21-80 тактів	<p style="text-align: center;">Зав'язка</p> <p>Головохвостий потрапляє в дім до Проні. Проня тим часом читає модний іноземний журнал, як тут помічає Головохвостого, вона в шоці від того, що в її будинок завітав такий гарний парубок. Вони починають танцювати та Головохвостий зізнається у кохані та пропонує Проні вийти заміж за нього, Проня закохується в Головохвостого та приймає пропозицію вийти</p>	2 хвилини 35 секунд

	заміж.	
81- 145 тактів	<p style="text-align: center;">Розвиток дії</p> <p>Головохвостий потрапляє в будинок до Галі та Секлети на заручини, які влаштувала Секлета на честь їх майбутнього весілля. Секлета запросила всіх знайомих, в будинку відбувається справжнє гуляння. Тільки одній Галі не до веселоців.</p>	2 хвилини 6 секунд
146-174 тактів	<p style="text-align: center;">Кульмінація</p> <p>Одразу з гулянь в будинку Секлети Головохвостий біжить на весілля з Пронею, але весіллю не судилось відбутись тому, що Секлета дізнається, що Головохвостий насправді аферист, який хотів вигідно одружитись на Проні, щоб розрахуватися з кредиторами за свої борги в цирульні.</p> <p>Секлета спішить на весілля Проні та Головохвостого та розповідає всю правду про нього. Проня дуже зла, що з нею так поступили, але водна час її боляче на душі, що її так принизили, батьки Проні та гості в шоці. Починається бійка всі хочуть покарати афериста Головохвостого.</p>	1 хвилина 22 секунди
175-186 тактів	<p style="text-align: center;">Розв'язка</p> <p>Але йому вдається втекти з весілля та «вийти сухим» із води.</p>	21 секунда

Характеристика дійових осіб:

- Головохвостий - перукар, грубіян та аферист, який від міщан відстав, а до панів не доріс. У якого головною метою є одружитись на Проні та закрити борги у своїй цирульні.

- Проня - вважає себе красивою, своє вбрання модним, а здобути в пансіоні манери - взірцем краси. Зневажливо ставиться до своїх батьків та забуває про те, що батьки це найдорожчі люди, яких потрібно поважати.

- Явдоха - мати Проні, яка дуже сильно любить свою єдину доньку тому дозволяє їй все. Це призводить до того, що Проня стає грубою, вередливою в відносинах до неї та перестає цінувати та поважати свою матір.

- Сірко - чоловік Явдохи та батько Проні більш тверезо дивиться на речі, але його пересилують дочка і дружина. Сірко не вірить в те, що його дочку може посватати працелюбний, багатий міщанин Голохвостий, як тоді думали про нього сім'я Сірків.

- Секлита - рідна сестра Явдохи. Повна протилежність своїй сестрі, її любов до доньки проявляється не в сюсюканні на відмінно від Явдохи, а в повазі тим самим вона показує на власному прикладі, що перш за все це повага до батьків.

- Галя - красива дівчина, працююча в неї завжди порядок в хаті, одягається просто зате зі смаком. Вірить у щире, непідкупне кохання.

2.4. Музичне оформлення - народна музика у виконанні оркестру народних інструментів України в обробці та під орудою В. Попадюка.

Тривалість музичного твору становить: шість хвилин тридцять секунд.

2.5. Історія костюму ХХ століття

Українська мода ХХ століття – складне явище, яке характеризується тяжінням західних і східних територій до метрополій, яке ділили країну в цьому періоді. Київ, Львів, Харків, ніколи не були центрами моди, вони завжди були її жвавими осередками. .

Початок ХХ століття для України – це період модерну, використання терміну «сецесія» властиве лише для західних міст. Він характеризувався тяжінням до природних форм і рослинних орнаментів, охопив майже усі види діяльності людини, в тому числі мистецтво і моделювання одягу.

Костюм цього періоду був не до кінця функціональним, але естетичним, привабливим і видовищним.

Орієнтовно з 1910-го року почали прощатись з складними елементами. Деякі жінки наважилися зняти корсет, на зміну корсетам обирали широкий пояс. Це була так звана «реформаторська» мода, яку пропагували актриси, громадські діячки. Також зустрічаються зображення тогочасних жінок у платтях-балахонах дещо схоже плаття було у головної героїні Проні, послідовниць модних віянь із Відня, започаткованих Густавом Клімтом. [1].

Після революції в 1917 року межа між західною та радянською Україною стала дуже відчутною. Деякий час у Центральній Україні заможні жінки для збереження національного колориту і противаги, організовували роботу творчих майстерень модельєрів. У 1920-их роках жіночий костюм зазнав дуже суттєвих змін, які можна побачити і в наш час. Одяг став більш вільнішим та простішим, функціональнішим, більш пристосованим для життя, і змінним, що давало можливість переодягатися кілька разів за день.

В Україні, як і в Європі набувала популярності сукні сорочка такі костюми створювала Олександра Екстер. [1]. Великі однотонні площини суконь були ідеальним для оздоблення вишивкою і різноманітними тасьмами та гарно гармоніювали з вигадливими прикрасами та верхнім одягом. Варто згадати імена найвідоміших українських емігранток, що працювали у сфері моди. Крім Олександри Екстер, званої авангардистки, кубофутуристки і театральної художниці, часто можна почути ім'я Соні Делоне, яка разом із чоловіком Робертом започаткувала напрямок оп-арту. Особливістю було використання яскравих кольорів, якими вона розбивала площину на дрібні контрастні поверхні, та утворюючи цікаву візуальну оптику.

В кінці 1920-их років на території Радянського Союзу тривала боротьба за новий образ радянської людини і нові форми одягу. Мода трактувалась, як «буржуазний пережиток», але моделі Ламанової і Прибильської вважались

еталонними та визначили багаторічний напрямок розвитку радянського костюму. [3].

У 1920-30-их роках на Галичині, широкої популярності набуває крій із заниженою талією, вільний силует і капелюшки-каска, а для оздоблення використовувалась народна вишивка.

В 1944 році у Києві відкрився перший «Будинок моделей». Як і всі інші сфери, мода мала бути контрольованою і регламентованою. 1950-ті роки цікаві явищем «стиляжництва», характерного винятково Радянському Союзу. Цей термін можна також віднести до п'єси наглядний приклад головний герою циркульник Головохвостий. Стиляги носили широчезні штани, що потім трансформувались у більш пряміші, широкі піджаки і строкаті сорочки. В ті часи краватки для чоловіків були не обов'язковими, так само і прикраси чи капелюшки для жінок, адже вважалися «буржуазним надлишком».

В ті часи весь одяг був одноманітним, але люди рідко радували себе фабричною продукцією, хоча її бракувало. Єдиний вихід були ательє мод, де за зразком із журналів міщани мали змогу замовити щось оригінальне. Була проблема таких журналів було дуже мало тому було досить складно знайти їх та пошити, щось цікаве. Європейські видання привозили контрабандою.

Дуже цінувалися ткани полотна, але такі полотна коштували дуже дорого, тому до масового виробництва справа не доводилась.

В Києві у цей час працював Герц Мепен – талановитий художник-модельєр, син успішного варшавського кравця. [6]. Для столичного будинку він створював дуже гарні моделі, які перемагали у різноманітних конкурсах.

Костюми виконавців

У Проні під час танцювального номер було два образи.

Перший образ – це була сукня у якій вона перший раз побачилась з Головохвостим. Довга сукня рожевого кольору, білі рукавиці і аксесуари.

Рисунок 1. Перший образ головної героїні

Другий образ – це був весільний образ складався він з весільного білого плаття, фати та аксесуарів.

Рисунок 2. Весільний образ

Костюм Головохвостого складався: з прямих чорних штанів, білої сорочки, поверх желетка і зверху піджак. Взуття були чорні туфлі і головний убір капелюх також в руках була тростина.

Рисунок 3. Костюм головного героя

Рисунок 4. Костюм головного героя

Костюм Галі складався з: білої сорочки з вишивкою та спідниці, взуття були туфлі, з головним убором була хустинка, яку вона могла носити або на плечах так, як показано на фото або зав'язуючи її на голову. З прикрас носила намисто на шії.

Рисунок 5. Костюм Галі

Секлета була одягнена в білу сорочку з вишивкою в довгу спідницю, зверху одягала камізьельку. Взуття були туфлі, на голові була зав'язана хустина так, як показана на фото, з прикрас було червоне намисто.

Рисунок 6. Костюм Секлети (мати Галі)

Явдоха була одягнена в довгу спідницю сорочку з вишивкою зверху одягала довгу камізельку. Взуття були туфлі. На голові була хустка.

Рисунок 7. Костюм батьків Проні Сірка та Явдохи

Сірко був в білій сорочці з червоною вишивкою, сірі штани, зверху була довга камізелька. Взуття були червоні чоботи.

Рисунок 8. Костюм батьків Проні

Реквізити

У хореографічні постановці використано велику кількість реквізиту: тростина, стіл, книга, коровай, рушники, скатертина, чарки, пляшка.

ВИСНОВКИ до 2 розділу

Балет, п'еса, та кінострічка «За двома зайцями» завжди будуть залишатись актуальним, ще довгі часи. Та будуть гарним прикладом для молодого покоління, завжди потрібно пам'ятати, що на першому місці завжди повинна бути повага до батьків, до своєї коханої людини, шанувати та поважати українську мову культура та традиції і ні в якому разі не соромитись її. Переробки й інсценізації, Михайла Старицького це – основні тенденції класичної української літератури для театру другої половини XIX ст. жага до жанру народної драми, піднесення народної етики і моралі та її носіїв-народних типажів має своє значення (підсилювальне, супровідне, іронічне тощо).

У п'есі митця наглядно показано інтерпретацію фольклору з різною мірою деталізації та співвідношення «фольклорне» і «поза фольклорне», вдосконалюється культура міжсистемної взаємодії. Мистецька діяльність М. Старицького увінчалася створенням ідейно змістовного та видовищного сценічного дійства від комічного до трагедійного та патріотичного, насиченого «ідейно, художньо й емоційно фольклорно-етнографічними компонентами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар М. Інтертекстуальні горизонти творчої діяльності Михайла Старицького: рецепції, інтерпретації, трансформації. Михайло Старицький як творча особистість: Зб. пр. наук. конф. «Творча індивідуальність Михайла Старицького в українському культурологічному контексті». Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2010. С. 30–82.
2. Загайкевич М.П. Драматургія балету. Київ: Наукова думка, 1978. 258 с.
3. Комишанченко М. Михайло Старицький: Літературний портрет. Київ, 1968. 123 с.
4. Ковтуненко В. І. Український театр у період сучасних суспільних трансформацій. – Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. 2002. 185 с.
5. Левчик Н. Повернення з небуття: Романи «Молодість Мазепи» і «Руїна» в контексті світоглядно-естетичних концепцій історичної прози М. Старицького // М. Старицький. Молодість Мазепи. Руїна. Київ, 1997. 88с.
6. Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ ст. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. 17.00.01 Теорія та історія культури. Київ. нац. унт культури і мистецтв. Київ, 2003. 20 с.
7. Мазур Н. Золоті сторінки українського балетного театру. Український театр, 2002, № 4-5. – С. 12-14.
8. Підлипська А. Критика хореографії: оцінні та інтерпретаційні аспекти. Матеріали ІV Міжнародної науково-практичної конференції "Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі. 14 травня 2019 р. Київ. С. 13 - 15.
9. Поліщук В. Розстріляні таланти (Репресовані письменники Черкащини). Черкаси : 2013. 417 с.
10. Семенова Н. Генеза та розвиток українських національних балетних вистав у першій половині ХХ ст. Культура України. Випуск 36. 2012 С. 18-19.

11. Старицький М. Твори : у 6-ти томах / М. Старицький. Київ : Дніпро, 1989 – 1990. Т. 4 : Драматичні твори. 1989. 688 с.
12. Станішевський Ю. Український радянський балетний театр (1925-1975). Київ: Муз. Україна, 1975. 223 с.
13. Цибаньова О. Лаври і терни... Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького. Київ : Український державний центр культурних ініціатив, 1996. 188 с.
14. Шевченко Т. Кобзар. Київ : Дніпро. 542 с.
15. Юрій Станішевський у спогадах сучасників. Автор – упорядник.

Інтернет ресурси

16. Біографія Михайла Старицького. URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/s/staritskij-mikhajlo/1337-mikhajlo-staritskij-biografiya> (дата звернення 2.11.2022).
17. Історія написання п'єси «За двома зайцями» URL: <http://www.dobrabiblioteka.cv.ua/ua/news?id=1299485> (дата звернення 8.11.2022).
18. Інтертектуальні та міжмедіальні контексти в балеті Юрія Шевченка URL: <http://naukvisnyknmau.com.ua/article/download/257327/254425> (дата звернення 7.11.2022).
19. Історія костюму ХХ століття. URL: <https://zaxid.net/z-istoriyi-ukrayinskoyi-modi-hh-stolittya-n1421927/amp> (дата звернення 22.10.2022).
20. Новаторський підхід до балету Юрія Шевченка «За двома зайцями». URL: <http://journals.uran.ua/mz/article/download/262990/259350> (дата звернення 9.11.2022).
21. Постановочний план п'єси «За двома зайцям». URL: http://teatr-zboriv.blogspot.com/p/blog-page_43.html?m=1 (дата звернення 11.11.2022).

22. Панченко В. Голохвостий іде. URL: <http://www.interestny.kiev.ua/na-ramyat-o-kieve/kiev-na-kinoplenke/golohvostiy-ide/>. (дата звернення 21.10.2022).

23. Сюжет п'єси. URL: <https://mykniga.com.ua/zmist/korotkij-zmist-ostrovskij-za-dvoma-zajcyami-dlya-chitackogo-shhodennika-chitati-korotkij-perekaz-onlajn.html> (дата звернення 13.11.2022).

24. Творчий проект вистави «За двома зайцями». URL: http://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4258/Творчий_проект_Гавришків_Іллі_БСМ_11_8_1.docx?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 15.11.2022).

25. Фольклорно – літературні засоби в драмі М. Старицького та І. Нечуя-Левицького «За двома зайцями». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmduf_2014_4.14_18.pdf (дата звернення 5.11.2022).

26. Філологічний факультет Освіта і наука М.Ф. Сумцов (1854–1922)
URL: <http://philology.karazin.ua> > (дата звернення 5.11.2022).

26. 27. Франко І. Зібрання творів у 50 томах. Київ : Наукова думка 1980.

28, C.103-104 URL: <https://www.i-franko.name> >
NeSudylosMStaryuckogo (дата звернення 5.11.2022).

